Suomen Kansanopistoyhdistys
Finlands Folkhögskolförening

SIVISTYSVALIOKUNNALLE

Asia: HE 68/2023 Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vapaasta sivistystyöstä annetun lain, valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain 2 ja 9 d §:n ja puoluelain 8 ja 8 a §:n muuttamisesta

Esityksessä ehdotetaan vapaasta sivistystyöstä annettua lakia muutettavaksi siten, että se sisältäisi säännökset osaamismerkeistä, joilla henkilö voisi osoittaa osaamistaan. Opetushallitus määräisi merkkien sisällöstä ja osaamistavoitteista. Valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetussa laissa vapaan sivistystyön oppilaitosten ylläpitäjille säädettäisiin vastaavasti mahdolliseksi tallentaa opetuksen ja koulutuksen valtakunnalliseen tietovarantoon tiedot vapaan sivistystyön osaamismerkeistä. Tallentaminen edellyttäisi osaamismerkin suorittajan suostumusta. Lisäksi lakiin vapaasta sivistystyöstä lisättäisiin säännös opintokeskusten järjestöille tai itsenäisille opintokerhoille maksamasta koulutus- ja opintokerhotuesta sekä järjestöjen tai itsenäisten opintokerhojen kustannusten huomioimisesta opintokeskusten valtionosuuden yksikköhintalaskennassa. Suomen Kansanopistoyhdistys kiittää sivistysvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua.

Esitetyt muutokset osaamismerkeistä perustuvat jatkuvan oppimisen uudistushankkeen ja esimerkiksi OECD:n laatiman arvioinnin havaintoihin aikuisten mahdollisuuksista osallistua koulutukseen ja sopeutua oppimisen keinoin työelämän muutoksiin. OECD:n arvioinnin (Continuous Learning in Working Life in Finland, 2020) tärkeä havainto on, että Suomessa osaaminen kasaantuu voimakkaasti. Ratkaisuna on esitetty mm. sitä, että vapaan sivistystyön oppilaitosten yhdeksi tehtäväksi annetaan aikuisten perustaitojen vahvistaminen. Suomen Kansanopistoyhdistys haluaa tuoda esille, että työllistymistavoitteiden saavuttamiseksi aikuisten oppimismahdollisuuksiin tulee kiinnittää nykyistä huomattavasti enemmän huomiota. Vapaan sivistystyön oppilaitokset tavoittavat laajasti erilaisia suomalaisia ja niiden osaamista voitaisiin nykyistä enemmän hyödyntää aikuisten perustaitojen kehittämisessä ja siten ehkäistä osaamisen kasautumista sekä edistää työllisyystavoitteiden saavuttamista. Osaamisen tunnustamisen ja osaamismerkkien kehittäminen on oikeansuuntainen toimenpide, mutta perustaitojen laaja-alainen kehittäminen edellyttäisi aikuisten perustaito-ohjelmaa tai vastaavia toimenpiteitä Suomessa.

Osaamismerkit: laki vapaasta sivistystyöstä (§ 6c ja 25k) ja laki valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä (§ 2 ja § 9d)

Vapaan sivistystyön opintojen vieminen KOSKI-tietovarantoon mahdollistui säädösmuutoksen myötä 1.8.2021. Nyt osaamisen näkyväksi tekemistä pyritään edistämään säätämällä vapaan sivistystyön oppilaitoksille mahdollisuus myöntää osaamismerkkejä. Kansanopistoyhdistys pitää hyvänä, että vapaan sivistystyön koulutuksissa opittua tehdään näkyväksi ja osallistujat voivat myös halutessaan nykyistä paremmin osoittaa osaamistaan. Säädösmuutokset mahdollistaisivat osaamisen dokumentoinnin osaamismerkkien avulla. Tämä tukisi oppijoiden mahdollisuuksia arvioida omaa osaamistaan ja hyödyntää sitä esimerkiksi muissa opinnoissa ja työelämässä. Kansanopistoyhdistys pitää hyvänä, että kansallisia osaamismerkkejä voidaan viedä Koski-tietovarantoon ja että osaamisen kuvaukset laaditaan kullekin merkille osaamisperusteisesti. Kysymyksessä on kokonaan uusi toimintamalli, jonka vaikuttavuutta ja toimivuutta olisi hyödyllistä myös arvioida.

Osaamismerkkien laatimisesta vastaisi säädösesityksen mukaisesti Opetushallitus. Laissa vapaasta sivistystyöstä tai laissa valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekisteistä eikä hallituksen esityksessä kokonaisuudessakaan ei juuri mainita osaamismerkistön kehittämistä. Työelämässä vaadittavat perustaidot uudistuvat jatkuvasti ja olisi oleellista, että osaamismerkkikokonaisuutta ja sisältöjä kehitettäisiin myös jatkossa. Hallituksen esityksessä Opetushallituksen rooliksi jatkossa kaavaillaan lähinnä järjestelmien ylläpitoon liittyvää vähäistä työtä. Kansanopistoyhdistyksen mielestä esitystä tulisi täydentää siten, että Opetushallitus myös uudistaa osaamismerkkien sisältöjä tulevaisuudessa työelämän vaatimien muutosten

mukaisesti yhdessä vapaan sivistystyön oppilaitosten kanssa. Kertaluonteisesti laaditusta osaamismerkistöstä ei ole hyötyä pitkällä aikavälillä.

Esityksen mukaan oppilaitoksilla on mahdollisuus itse arvioida, tarjotaanko mahdollisuutta osaamismerkkien suorittamiseen. Kansanopistoyhdistys pitää tätä hyvänä, sillä oppilaitoksilla on erilaisia toimintaprofiileja. Myös opiskelijalla on säädösten perusteella mahdollisuudet päättää itse, haluaako opintosuorituksestaan osaamismerkin.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että kansallisia osaamismerkkejä voisi suorittaa myös ilman, että osallistuu koulutukseen, maksullisena palvelutoimintana. Yhdistys pitää hyvänä, että osaamismerkkejä voitaisiin myöntää vapaan sivistystyön oppilaitoksissa myös ilman koulutusta. Osaamisen tunnistamisen ja arvioinnintyö tulee kuitenkin resursoida oppilaitoksille, sillä vapaan sivistystyön oppilaitosten rahoitus perustuu järjestettyyn koulutukseen. Osaamisen tunnistamisesta eniten hyötyvillä asiakkailla ei välttämättä ole mahdollisuutta maksaa osaamismerkistä itse. Lisäksi osaamismerkkien myöntämisestä aiheutuu oppilaitoksille järjestelmämuutoksia koskevia ja hallinnollisen työn lisääntymisen myötä kustannuksia.

Laki vapaasta sivistystyöstä (§ 3, 4, 13, 13b, 21 ja 24)
Lakiin vapaasta sivistystyöstä (§4 ja 13b) lisätään kaksi asetuksenantovaltuutta. Kansanopistoyhdistys pitää niitä perusteltuina. Lakiin lisättäisiin myös uusi momentti §3. Se koskisi toiminnan eriyttämistä. Sääntely koskisi siis tilanteita, joissa oppilaitoksen ylläpitäjä harjoittaa myös muuta kuin vapaan sivistystyön oppilaitoksen ylläpitämistä, kuten elinkeinotoimintaa. Toiminnan eriyttämisellä tarkoitettaisiin kirjanpidollisia tai vastaavia toimia. Tavoitteena on, että toiminnot eriyttämällä valtionosuudella rahoitettu oppilaitostoiminta voitaisiin vaikeudetta tunnistaa ja erottaa ylläpitäjän muusta kirjanpidosta. Kansanopistoyhdistys katsoo, että kansanopistojen osalta muutos ei aiheuta muutoksia oppilaitosten toimintakäytänteissä.

Vapaasta sivistystyöstä annetun lain 24 §:ään (Opiskelijoilta perittävät maksut) tehdään teknisiä muutoksia lisäämällä kaksi puuttuvaa sanaa. Muutos tulee voimaan 1.1.2025 samanaikaisesti kotoutumista koskevien säädösmuutosten kanssa. Kansanopistoyhdistys katsoo, että lain kohta vaatisi laajemman tarkastelun. Kansanopistoyhdistys esittää edelleen, että käynnistetään välittömästi toimet vapaan sivistystyön lain muuttamisesta siten, että opintojen maksuttomuuden ja kotoutumissuunnitelman välinen kytkös poistetaan. Mahdollisuutta tarjota maksuttomia opintoja ei tule sitoa ajallisesti kotoutumissuunnitelman kestoon. Samanaikaisesti oppilaitosten rahoitusta tulee lisätä siten, että kieli- ja kotoutumista tukevia opintoja voidaan tarjota maksuttomasti myös niille henkilöille, joille ei ole laadittu kotoutumissuunnitelmaa tai sen kesto on päättynyt. Näin parannettaisiin merkittävästi vapaan sivistystyön oppilaitosten mahdollisuuksia tarjota mahdollisimman laaja-alaisesti maahan muuttaneille kotoutumista edistäviä opintoja sekä vahvistettaisiin maahan muuttaneiden mahdollisuuksia osallistua koulutukseen.

Lopuksi Kansanopistoyhdistys haluaa kiinnittää sivistysvaliokunnan huomiota siihen, että talousarvioesityksessä 2024 esitetään vapaan sivistystyön rahoituksen vähentämistä. Tässä esityksessä käsitellään sitä, kuinka vapaan sivistystyön oppilaitokset voisivat palvella koulutuksessa aliedustettuja ryhmiä entistäkin paremmin. Kansanopistoyhdistys toivoo, että sivistysvaliokunta huomioi talousarvioesitystä käsitellessään sen, että vapaan sivistystyön oppilaitoksilla on tärkeä tehtävä aikuisten osaamisen kehittämisessä, kuten käsillä oleva esitys osoittaa.

Suomen Kansanopistoyhdistys-Finlands Folkhögskolförening ry:n puolesta,

Helsingissä 24.10.2023

Helena Ahonen
puheenjohtaja

Tytti Pantsar
toiminnanjohtaja